

Jan Hervig & John Bilek

DEBATT:

JUSS, ETIKK OG MORAL I NORSK BANKVESEN

Fra teori til praksis

– I rettsak mot SpareBank 1 Oslo & Akershus

– Forord av Henrik Syse

SpareBank 1 Oslo & Akershus:

“Hos oss får du gode økonomiske råd om lån og finansiering slik at du kan konsentrere deg om arbeidet i din bedrift.”

- Tilbud om forbrukslån
- Gjeldsbrev - Forbrukerforhold
- Avtale om realkausjon fra forbruker

“Disse lånevilkårene skal benyttes også i næringsforhold dersom låntageren er en fysisk person, og lånet er sikret ved pant i et formuesgode som tilhører låntageren uten at godet er knyttet til låntagerens næringsvirksomhet, jf finansavtalelovens § 2.”

Uetisk , uredelig og unfair play i Sparebank1? Se også banketikk.no

Hvor dårlig bankfaglig arbeid kan en bank gjøre før det strider mot norsk lov?
Hvor dårlig kundebehandling kan en bank i praksis gi uten å komme i konflikt med finansnæringens egen etikkplakat - som bankene er pålagt å følge?

Les denne hårreisende historien om en bank som påstår at de ikke hadde plikt til å drive rådgivning, men som markedsførte seg som en bank som ga gode råd og som i alle år stilte med egen bedriftsrådgiver til kunden.

Kan man stole på en bank der låntagerne tapte alle pengene fordi banken endret lånevilkårene etter at muntlig avtale var inngått? Banken holdt de nye vilkårene skjult for låntagerne og kausjonisten i 3 dager, og overrumplet dem på signeringsmøtet med de nye vilkårene. Låntagerne følte seg av flere grunner presset til å signere der og da.

Banken tilbød et ordinært forbrukslån hvor det står skriftlig i alle lånedokumentene at forbrukervilkår gjelder. Allikevel hevder banken at det skal anses som et næringslån og at forbrukervilkår ikke skal gjelde. Dette har banken til og med fått medhold for i retten. Har banken ingen etikk og moral og er deler av norsk rettspraksis på villspor?

Banken har innrømmet at de anså de nye vilkårene som så spesielle at banken måtte ha med egen jurist på signeringsmøtet, uten å orientere og forberede kunden. Selv om banken i alle år stilte med egen bedriftsrådgiver for kunden, mener banken at den allikevel ikke var forpliktet til å gi kunden noe råd. Dette til tross for 7 års etablert praksis og i strid med bankens egen markedsføring og i strid med finansnæringens etikkplakat.

Banken har motarbeidet låntagerne i rettsapparatet og kommet med en rekke dokumenterte faktafeil. Med flere faktafeil også i bankens prosesskriv til ankeutvalget til Høyesterett sørget banken nylig for at låntagerne ikke fikk anken behandlet i Høyesterett. Hvilken hensikt har banken hatt med å stritte i mot en bredest mulig juridisk behandling av saken? Hva slags kundebehandling er det?

Se nettsiden banketikk.no for mer info. Der kan du lese alt fra dommene i rettsapparatet og samtlige sakspapirer, forord av Henrik Syse, kommentarer og uttalelser fra flere juridiske og bankfaglige personer om saken, samt presseklipp.

På sidene nedenfor i dette dokumentet finner du følgende:

- kortversjon om saken, 2 sider
- forord av **Henrik Syse**, 1 side
- en mer forklarende og utvidet versjon om saken, 7 sider
- redegjørelse fra **advokat Arne Stokke**, tidligere Sparebanken Øst, 2 sider
- redegjørelse fra **tidligere banksjef** i Sunnmørsbanken og Oslobanken **Jan Breivik**, 1 side
- etterord av pensjonert **advokat Stein Atne**, 4 sider

Kort sammendrag på 2 sider av lånesaken og tvisten med banken

Jan Hervig og John Bilek er to erfarne forleggere som har vært i forlagsbransjen siden hhv 1970 og 1986. De drev Orion Forlag AS da de ifbm en lånesak følte seg ført bak lyset av forlagets faste bank gjennom 7 år. Forlaget hadde søkt banken om et kortsiktig næringslån på kr 750.000,- på 45 dager. Bankene sa nei, men tilbød i stedet privatpersonene Hervig og Bilek et ordinært forbrukslån på samme beløp og løpetid, med pant i privat bolig og med samboer som kausjonist. Dette aksepterte låntagerne. Det ble avtalt at signeringsmøte skulle avholdes 3 dager senere.

Banken endret imidlertid lånevilkårene vesentlig samme dag som banken ga låntagerne tilbudet og holdt endringene skjult for låntagerne i 3 dager. Først da låntagerne og kausjonisten kom til det avtalte signeringsmøtet 3 dager senere, hvor alle dokumentene lå klare til signering, overrumplet banken låntagerne med de nye vilkårene.

Under signeringsmøtet krevde banken plutselig en ekstraordinær nedbetaling på kr 750.000,- i løpet av 2 måneder på forlagets langsiktige næringslån, som en betingelse for å gi det forbrukslånet banken 3 dager tidligere hadde lovet. Bankene hadde også endret løpetiden på forbrukslånet fra 45 dager til 2 år, angivelig for å gjøre det lettere for låntagerne. Bankene visste at låntagerne var under press fra flere hold, la opp til umiddelbar signering og tilbød utbetaling av lånet samme dag. Bankene utnyttet således situasjonen til egen fordel. Låntagerne og kausjonisten, som ikke fullt ut så konsekvensene der og da, følte seg presset til å akseptere vilkårene både på vegne av forlaget og seg selv som privatpersoner.

Låntagerne klagde skriftlig kort tid etter og i flere møter på vilkåret om den ekstraordinære nedbetalingen fra forlaget, men bankene nektet å endre dette. Låntagerne tapte hele lånebeløpet i forbindelse med senere konkurs, mens bankene fikk dekket hele sitt utestående. Dersom bankene ikke hadde krevd det ekstraordinære vilkåret, ville verken bankene eller låntagerne ha tapt noe.

Låneavtalen ble inngått på forbrukerdokumenter, hvor det skriftlig fremgår at lånet er et forbrukslån inngått på forbrukervilkår. Øvrige vilkår i de samme dokumentene sier at også i næringsvirksomhet, dersom privat bolig settes i pant, skal forbrukervilkår gjelde. I tillegg kommer "forskrift om ufravikelighet i avtaleinngåelse til skade for låntager" til anvendelse. Slik sett skulle låntagerne være dobbelt sikret at avtalen var inngått som forbrukere med tilhørende forbrukerrettigheter.

Allikevel hevder bankene at lånet skal anses som et næringslån og at forbrukervilkår ikke skal gjelde. Dette har bankene fått medhold for i retten. Det må kunne kalles å føre folk bak lyset da de inngår en avtale i god tro og det er andre vilkår som gjelder enn det som bankene tilbyr muntlig og som tydelig fremkommer skriftlig i alle lånedokumentene.

Bankene hadde vært forlagets lojale rådgiver gjennom 7 år og stilte alltid med egen bedriftsrådgiver for forlaget. Bankene markedsførte seg med følgende motto: "Hos oss får du gode økonomiske råd om lån og finansiering slik at du kan konsentrere deg om arbeidet i din bedrift." Bankene skulle derfor som rådgiver ha orientert kunden om at

banken ikke ville anse seg som kundens rådgiver i denne lånesaken siden det åpenbart ville være motstridende interesser mellom bank, forlag og låntagerne.

Banken innrømmet i lagmannsretten at de anså lånesaken som så spesiell at de hadde sett det nødvendig å ha med egen advokat på signeringsmøtet. Dette orienterte banken heller ikke låntagerne om. Det var utvilsomt stor ubalanse i forholdet mellom partene.

I denne saken mener en rekke erfarne jurister at helhelheten i låneavtalens tilblivelse er klare brudd på redelighet og god tro ihht avtaleloven, brudd på finansavtalelovens bestemmelser, brudd på EU/EØS direktiver og brudd på bevisbyrdereglene. I tillegg er det brudd på orienteringsplikten overfor kausjonisten, hvor det klart fremgår av lovens forarbeider, at det ikke er tilstrekkelig at vilkårene presenteres ved avtaleinngåelsen. Banken kan heller ikke anses å ha innfridd sin rådgivningsplikt verken i forhold til bankens sedvane, bankens markedsføring eller finansnæringens egen etikkplakat.

Da Hervig og Bilek ønsket å få alle sider ved bankens fremgangsmåte juridisk vurdert, motarbeidet banken dette fra første stund. Banken gjorde alt for å få saken avvist behandlet i Finansklagenemda og fikk medhold. Låntagerne tapte deretter saken både i tingretten og i lagmannsretten. Banken argumentert igjen sterkt for at saken skulle nektes å bli behandlet i Høyesterett og banken fikk igjen medhold.

Et tungt juridisk fagmiljø har via en rekke artikler i bl.a Dagens Næringsliv påpekt alvorlige feil i norsk rettspraksis, også i Høyesterett. Det blir ofte gitt altfor dårlig tid til en grundig nok gjennomgang i retten. Det kan nesten virke som om retten har tilpasset dommen til en forhåndsbeslutning i bankens favør. Retten har stort sett lagt til grunn bankens påstander og bankens vitner og sett bort fra låntagernes påstander, dokumenter og vitner. Det kan dokumenteres en rekke faktafeil fra bankens og rettens side. I lagmannsretten ba bankens jurist til og med de tre dommerne om ikke å ta hensyn til et av låntagernes vitner og hans redegjørelse og syn på saken. Dette vitnet var advokat med 18 års praksis fra en annen bank som fagansvarlig på dette området.

Det er mange innen det juridiske fagmiljøet og bankfaglige personer som er svært overrasket over at saken ikke ble tillatt anket til Høyesterett, da saken inneholder flere uavklarte prinsipielle juridiske sider ved norsk rettspraksis. De mener dagens rettspraksis heller ikke er i tråd med inngåtte EU/EØS forpliktelser.

På banketikk.no kan du lese samtlige prosesskriv, domsavsigelsene, låntagernes kommentarer, vitneerklæringer, juridiske artikler med mer. **Henrik Syse** har skrevet forord til saken. **På den utvidede versjonen nedenfor kan du lese mer om:**

Bakgrunnen for lånet * Under signeringsmøtet * Dette reagerer låntagerne på * Låneavtalen er inngått på forbrukervilkår * Andre lånealternativer * Lånedokumentene og ufravikelighet * Bedriftsrådgivning – en plikt til god rådgivning * Bankens plikter og forhold til kausjonist * Alvorlige faktafeil fra banken og retten * Edisjonsplikten * Bankens vitnemål kontra låntagernes vitnemål * Bankens orienteringsplikt/minimumskrav for referat/bevisbyrden * Hvem er ansvarlig for å pantsikre et forbrukerlån knyttet til overrumplende vilkår? * Finansnæringens etikkplakat

De livsviktige historiene – og en invitasjon til debatt

Av Henrik Syse

Det er mye som er bra i norsk bank- og finansvesen – jeg ønsker ikke å benekte det. Faktum er likevel at en god del enkeltmennesker hvert år opplever at bankvesen og finansielle rådgivere ikke holder det de lover. Noen av dem som taper penger på det – kanskje store penger – klager, til bankene eller til Finansklagenemnda. Men ikke så mange skriver om det, slik Jan Hervig og John Bilek har gjort. Det skal de ha stor takk for.

Etikken er alltid avhengig av eksempler. Jesu lære uten lignelsene og de konkrete møtene med mennesker hadde forblitt vanskelig å gripe. Eller som Aristoteles tre århundrer før Kristus påpekte: Etikk handler om *praksis*. Skal vi bedømme og forstå praksis, kan vi ikke bare ta utgangspunkt i teori. Vi må grave oss ned i sammenhengene. Derfor er Hervigs og Bileks historie så viktig.

Sparebank 1 har utvilsomt sine forklaringer på det som skjedde da Orion forlag måtte endre sine initielle avtaler med banken og, etter Hervigs og Bileks oppfatning, havnet i en mye mindre fordelaktig situasjon enn det de burde ha vært. I verste fall er det snakk om at de to, og også andre involverte, endte opp med å bli ført bak lyset. Slikt fortjener offentlig debatt.

Den debatten bør særlig ta utgangspunkt i følgende etiske prinsipper:

Forutsigbarhet: Å drive forretninger, så vel som å holde orden på privat økonomi, er komplisert og uforutsigbart. Profesjonelle långivere og bankforbindelser skal ikke gjøre ting mindre, men snarere mer forutsigbare.

Tydelighet: Finansielt språk og tilhørende juridiske distinksjoner er ikke forståelige for folk flest, heller ikke for mennesker med forretningserfaring. Plutselig blir man fortalt at «dette vil være veldig lurt...», eller «det er jo bare helt naturlig at...» – uten at man har forutsetning for å vite hva man egentlig blir med på, og uten at man blir forklart hva som kan bli konsekvensene.

Rimelighet: Banker og lignende maktinstitusjoner som står på sitt til siste slutt, er sjelden noe vakkert syn. Det eksisterer allerede i utgangspunktet, som oftest, en ubalanse i maktforholdet mellom bank og kunde. Påståelighet og urimelighet fra den sterkeste parten i det forholdet, bare forsterker ubalansen.

I den angjeldende saken er det ikke min oppgave å felle dom. Som en som har arbeidet med etikk generelt og næringslivsetikk spesielt i flere år, vil jeg imidlertid understreke enda en gang viktigheten av slike historier. Kunder og publikum skal ikke trenge å sitte med lua i hånden og unnskyld seg for at de ikke skjønnte hva som egentlig skjedde, den gangen det gikk så veldig galt. Derfor trenger våre banker og finansinstitusjoner konstant å utfordres. Historier om ivrige salgsganter for risikofylte strukturerte spareprodukter har satt en støkk i mange av oss, med Røeggen-saken som det mest kjente eksemplet. Vi trenger å høre om flere slike eksempler. Derfor er dette en viktig sak – og en velkommen invitasjon til samtale og debatt.

Utvidet versjon på 7 sider av lånesaken og tvisten med banken

Bakgrunnen for lånet

Orion forlag AS søkte grunnet kortvarig likviditetskrise sin faste bankforbindelse gjennom 7 år om et kortsiktig lån på kr 750.000,- på 45 dager. Banken avsto søknaden. I stedet tok banken initiativ til og tilbød privatpersonene et kortsiktig ordinært forbrukslån med samme løpetid. Betingelsen var pant i privat bolig og med samboer som kausjonist. Det ble avtalt at signering av lånedokumentene skulle skje 3 dager senere.

Samme dagen som låntagerne fikk lånetilbudet endret banken lånevilkårene vesentlig – uten å orientere låntagerne og kausjonisten om de nye lånevilkårene. Banken hadde mer enn 2 hele dager på seg til å informere låntagerne om de nye vilkårene før signeringsmøtet, men de valgte ikke å gjøre det.

Under signeringsmøtet

Banken overrumplet låntagerne og kausjonisten med nye vilkår. Det ene nye og vesentlige vilkåret var krav om en ekstraordinær nedbetaling på selskapets langsiktige lån innen 2 måneder – som en betingelse for å yte privatpersonene det forbrukslånet banken hadde lovet dem 3 dager tidligere.

Banken hadde samtidig endret løpetiden på forbrukslånet fra 45 dager til 2 år. Dette for å redusere risikoen for låntagerne, var forklaringen som banken fremsatte.

Banken visste at låntagerne av flere årsaker var under økonomisk og tidsmessig press. Banken utnyttet denne situasjonen til egen fordel og fikk avtalene signert der og da. Låntagerne tapte senere alle pengene, mens banken fikk dekket alt sitt utestående.

Dette reagerer låntagerne på

- 1. Banken overrumpler med nye vilkår uten å informere om disse på forhånd*
- 2. Låntagerne og kausjonisten fikk ikke nødvendig tid til å områ seg*
- 3. Låntagerne ble ikke rådet til å ta med egen rådgiver til møtet*
- 4. Banken ga ingen informasjon med fokus på økt risiko på forbrukslånet som følge av de nye betingelsene. Banken forsikret seg heller ikke om låntagerne og kausjonisten hadde forstått det nye vilkårets innhold og betydning*
- 5. Banken fokuserte kun på fordelene for låntager ved at banken som et nytt vilkår hadde endret lånets løpetid fra 45 dager til 2 år, som ihht banken reduserte risikoen for låntagerne*
- 6. Låntagerne og kausjonisten fikk kun en generell fraråding om låneopptaket – som banken samtidig forklarte bare var en proforma myndighetene krevde*
- 7. Låntagerne var invitert til signeringsmøtet av banken kun som forbrukere, og kun for å ta opp et privat forbrukslån med pant i privat bolig. Banken sammenblandet derved låntagernes roller, mellom privat og næring, uten å klargjøre dette på forhånd*
- 8. Kausjonisten er uomtvistelig forbruker*

9. *Ingen ekstra informasjon eller ekstra tid til områing for kausjonisten*
10. *Banken hadde tilrettelagt for og lagt opp til at lånedokumentene skulle signeres der og da. Samtlige dokumenter lå ferdig utfylt klar for signering*
11. *Banken tilbød umiddelbar utbetaling av lånet senere samme dag som møtet ble avholdt. Banken utnyttet en situasjon hvor banken visste at låntagerne var under både økonomisk og tidsmessig press*
12. *Banken ga ingen informasjon om viktigheten og betydningen av pantesikkerhet for låntagerne og kausjonisten. Det fremgår av møtereferatet som bankens jurist skrev, at pantesikkerhet ikke var på dagsorden. Det må legges til grunn at bankens jurist faktisk hadde notert det som banken anså som vesentlige punkter under møtet. Møtereferatet var dessuten laget på forhånd, slik at banken hadde god tid til å forberede seg*
13. *Banken mente forlaget var i konkursfare, og skulle uansett vært aktsom ifht låntagerne og kausjonisten og satt som betingelse at lånet ble pantesikret*
14. *Banken skulle også ha fulgt opp og sjekket låneavtalen mellom låntagerne og forlaget, om den var tilfredsstillende ihht bankens krav og spesielle vilkår*
15. *Banken vitnet i lagmannsretten at de anså lånesaken som så spesiell at banken hadde behov for å ha med en egen jurist på signeringsmøtet, men informerte ikke låntagerne om dette. Bankens skulle ha rådet låntagerne til å ta med egen rådgiver*
16. *Styrkeforholdet mellom partene, som i utgangspunktet var skjevt, ble enda skjevere da banken i tillegg anså det nødvendig å ha med egen jurist i møtet*
17. *Banken ga låntagerne og kausjonisten forbrukerdokumenter hvor det fremgår at låntagerne skal anses som forbrukere*
18. *Banken opplyste ikke om og avtalte heller ikke med låntagerne og kausjonisten at banken hadde til hensikt ikke å gi låntagerne eller kausjonisten forbrukerrettigheter. Det var banken forpliktet til ihht forskrift om låneavtaler som trådte i kraft 1.7.2007, dersom banken skal kunne påberope dette*

Låneavtalen er inngått på forbrukervilkår

Låntagerne og kausjonisten hadde ikke inngått låneavtalen dersom låntagerne hadde blitt informert om at de, på tross av forbrukerdokumenter, ikke ville bli ansett som forbrukere. Bankens anså i stedet lånet som et næringslån, uten å fortelle det til låntagerne. Et eventuelt unntak fra forbrukervilkåene skal etter loven måtte avtales mellom partene. Det ble heller ikke gjort.

Samtlige lånedokumenter sier skriftlig at låntagerne og kausjonist er forbrukere. Ordlyden i lånedokumentene fastslår til og med at låntagerne også i næringsforhold skal ha lånevilkår som forbruker dersom låntager er en privatperson som setter privat bolig i pant. Det står derimot ikke et eneste sted at forbrukervilkåene ikke skal gjelde.

Banken fikk allikevel medhold både i tingretten og lagmannsretten i at lånet skulle anses som et næringslån og låntagerne som næringskunder – uten forbrukerrettigheter – til tross for at avtalen ble inngått på forbrukervilkår. Verken

banken eller retten kan vise til dokumenter eller hvilke lovtekster de bygger beslutningen om at lånedokumentenes ordlyd ikke skal gjelde.

Andre lånealternativer

Dersom låntagerne hadde blitt informert om lånevilkårene på forhånd, fått bedre tid til områing og ikke vært under et press som banken var direkte medvirkende til, ville låntagerne i stedet valgt andre lånealternativer som de kan dokumentere at de hadde, blant annet fra nærstående familie. Banken og retten avviste at låntagerne ville valgt andre lånealternativer, til tross for at låntagerne kunne bevise at de hadde andre reelle lånemuligheter. Banken og retten avviste også låntagernes påstander om at de ville valgt andre lånealternativer dersom de hadde hatt med egen rådgiver til signeringsmøtet som hadde frarådet dem å ta opp lånet med de nye vilkårene. Det er mildt sagt oppsiktsvekkende at retten hele veien valgte å legge til grunn bankens påstander i stedet for låntagernes vitnemål.

Lånedokumentene og ufravikelighet

Lånedokumentene som banken benyttet og låntagerne signerte var "Tilbud om forbrukslån", "Gjeldsbrev forbrukerforhold" og "Avtale om realkausjon for forbruker". Dessuten står følgende på dokumentet "Gjeldsbrev - Forbrukerforhold":

- *"Disse lånevilkårene skal benyttes også i næringsforhold dersom låntageren er en fysisk person, og lånet er sikret ved pant i et formuesgode som tilhører låntageren uten at godet er knyttet til låntagerens næringsvirksomhet, jf finansavtalelovens § 2."*
- *§ 2. Ufravikelighet (forskrift 15. juni 2007 nr. 631)
Forskriften kan ikke fravikes ved avtale til skade for en låntaker, jf. finansavtaleloven § 2 første ledd. Når institusjonens kunde ikke er forbruker, kan reglene i § 4 fravikes ved avtale, etablert praksis mellom partene eller annen sedvane som anses bindende mellom partene.*

Dette samsvarer igjen med Finansavtalelovens §2 Ufravikelighet

- *Bestemmelsene i kapittel 3 (Kapittel 3. Kredittavtaler mv. (§§ 44 - 56 b) kan ikke fravikes til skade for kredittkunden dersom kredittkunden er en fysisk person, og lån eller lignende kreditt er sikret ved pant i et formuesgode som tilhører kredittkunden uten at godet hovedsakelig er knyttet til kredittkundens næringsvirksomhet.*

Bedriftsrådgivning – en plikt til god rådgivning

Sparebank1 Oslo & Akershus reklamerte på sine nettsider med:

- *"Hos oss får du gode økonomiske råd om lån og finansiering slik at du kan konsentrere deg om arbeidet i din bedrift."*

I tillegg hadde bankens kundekontakt med forlaget tittel som bedriftsrådgiver. Banken hadde dessuten med en egen jurist på signeringsmøtet

som også var den som skrev referat fra møtet.

Banken hevder i sine prosesskriv at banken ikke er forpliktet til å gi noen rådgivning, alternativt at den rådgivningen banken hadde gitt var tilfredsstillende.

Banken må tvert i mot antas å ha en rådgivningsplikt når den er etablert gjennom 7 års praksis og banken stilte med fast bedriftsrådgiver til selskapet. Bankens må ha forstått at det ville oppstå interessekonflikter mellom banken, selskapet og låntagerne. Låntagerne skulle derfor ha blitt varslet om dette på forhånd og blitt bedt om å ha med egen rådgiver på signeringsmøtet.

Banken skulle også ihht gjeldende habilitetsregler ha rådet låntagerne om ikke å undertegne det ekstraordinære vilkåret på vegne av forlaget under møtet, uten at andre i aksjeselskapet først hadde behandlet og godkjent lånesaken. Bankens jurist, som var til stede på signeringsmøtet, mener derimot det ikke var bankens plikt å opplyse om og ta hensyn til disse reglene.

Dersom man som fagperson og jurist lar være å gi råd der man ser eller burde ha sett og gitt råd, kan dette ikke være forenlig med "god rådgivningsskikk". Det henvises også her til finansnæringens egen etikkplakat.

Bankens plikter og forhold til kausjonist

Det uttales i forarbeidene at finansinstitusjonen "som långiver har alle forutsetninger for å ha en helt annen oversikt over og evne til å vurdere relevante, viktige og avgjørende opplysninger rundt låneforholdet enn det en privatkausjonist kan forventes å ha" Innst.O.nr. 84 (1998-99) pkt 10.3

Det følger av dette at redelighetsvurderingen i finansavtaleloven § 59 bokstav h må foretas etter prinsippene i avtaleloven § 33.

Dette kommer frem i Rt 2000 s. 679 mv. hvor det uttales at

- *"vi står her overfor den type hypotetiske begivenhetsforløp der banken må bære bevisbyrden for den usikkerhet som knytter seg til det alternative forløpet"*
- *"Dersom det er snakk om opplysninger som har særlig betydning for kausjonistens risiko, er det liten tvil om at disse skal opplyses om."*
- *"Det er imidlertid kun ved forhåndsopplysning at opplysningsplikten i finansavtaleloven § 59 er ivaretatt. Dette innebærer at det ikke er tilstrekkelig at opplysningene blir presentert ved avtaleinngåelsen, da tidskravet i § 59 (1) ikke vil være oppfylt."*

Carsten Smith:

- *“Kausjonen er en overenskomst om at kausjonisten skal være ansvarlig sammen med skyldneren i hovedforholdet. Det foreligger et samskyldnerforhold, hvor kausjonist og hoveddebitor er solidarisk forpliktet”*
Carsten Smith – Garantirett III 1980 s. 50 § 2 pkt 1.1

Finansavtaleloven § 59 bokstav d innebærer ikke bare at det skal opplyses om sikkerheter som er stilt, men også om sikkerheter som låntaker eller en tredjeperson ”forutsettes å stille”.

- Etter finansavtaleloven § 59 bokstav d skal det opplyses om pant eller annen sikkerhet låntaker eller tredjemann har stilt eller forutsettes å stille for låntakers fordring. Som nevnt ovenfor kan slike sikkerheter ha stor betydning i forhold til kausjonistens refusjonsutsikter.
- Etter finansavtaleloven § 62 plikter institusjonen å varsle kausjonisten dersom sikkerheten ikke er etablert som forespeilet ved kausjonsinngåelsen.

Dersom man legger til grunn bankens udokumenterte påstand om at banken opplyste låntagerne om å pantsikre lånet, må man i så fall også legge til grunn at kausjonisten derved hadde grunn til å forvente at slik pantesikkerhet faktisk ble stilt.

Dersom slik sikkerhet allikevel ikke blir stilt, er institusjonen ihht finansavtalelovens § 62 forpliktet til å varsle kausjonisten. Det gjorde ikke banken. Dette underbygger og sannsynliggjør at banken faktisk ikke tok opp pantstillelse på signeringsmøtet, selv om banken hevder dette. Banken har forsømt sin plikt også overfor kausjonisten.

I denne saken sendte banken til og med varsel om tvangsinnkreving til kausjonisten før banken krevde hovedskyldner. Dette har banken heller ikke lovhjemmel til, uten først utømmelig å kreve oppgjør fra hovedskyldner. Banken måtte uansett trekke kravet da kausjonisten grunnet samlivsbrudd ikke lenger var medeier i boligen.

Alvorlige faktafeil fra banken og retten

Banken hevdet i tingretten at forlaget fikk inn 2,9 millioner kroner mer i omsetning enn budsjettet. Låntagerne forklarte og understreket to ganger i tingretten at bankens redegjørelse var feil og forklarte samtidig hvordan den faktiske situasjonen var. Forlaget fikk tvert imot inn kr 2,1 mill. mindre enn budsjettet i den perioden det var snakk om, og enda mindre over året som helhet.

Til tross for låntagernes protester og redegjørelse la tingretten allikevel bankens beskrivelse til grunn i tingrettsdommen, hvor den skriver: ”...retten reagerer på at ikke forlaget også kunne tilbakebetalt lånet til låntagerne når forlaget fikk inn 2,9 millioner kroner mer enn budsjettet.”

Dette er en svært alvorlig faktafeil og gir et fullstendig feil inntrykk av selskapet og den faktiske situasjonen og ikke minst av låntagernes vurderingsevne.

Edisjonsplikten

Banken legger ikke uoppfordret frem for tingretten (edisjonsplikten), slik loven krever, nødvendig dokumentasjon for vedtaket internt i banken vedrørende beslutningen for kravet om ekstraordinær nedbetaling fra selskapet. Banken ga ikke disse opplysningene til tross for at tingrettsdommeren konkret spurte banken om dette. Tingretten la dermed faktiske feil til grunn i dommen, da retten gikk ut fra at vedtaket i banken først ble tatt den 27.9 og ikke den 26.9. Dermed hadde banken hatt mer enn god nok tid til å orientere låntagerne om det nye vesentlige vilkåret.

Bankens vitnemål kontra låntagernes vitnemål

Låntagerne oppfatter det også som alvorlig at begge rettsinstansene stort sett bare tok hensyn til bankens udokumenterte påstander og vitner internt fra banken, og ikke til låntagernes påstander og låntagernes vitner. Bankens jurist ba til og med dommerne i lagmannsretten om å se helt bort fra vitnemålet fra et av låntagernes vitner. Dette vitnet hadde jobbet i 18 år som advokat i en annen større bank, blant annet som juridisk ansvarlig nettopp med den aktuelle problemstillingen forbruker- og næringsspørsmål.

Bankens orienteringsplikt/minimumskrav for referat/bevisbyrden

Låntagerne hevder banken ikke informerte om pantesikkerhet og at dette ikke var noe tema på signeringsmøtet. Referatet fra møtet bekreftet også at dette ikke var tatt med som et punkt i møtet. Pantstillelse var heller ikke nevnt i dokumentene forøvrig. Bankens jurist, som hadde skrevet møteterferatet, fikk allikevel medhold i retten som om banken hadde tatt opp dette på signeringsmøtet. Dette strider mot bevisbyrdereglene, og setter banken i en betydelig bedre stilling jo kortere og mindre omfattende referat banken faktisk skriver. Slik kan det ikke være. Dette strider også mot EU/EØS reglene Norge har forpliktet seg til å følge.

Hvem er ansvarlig for å pantsikre et forbrukerlån knyttet til overrumpende vilkår?

Vanligvis er det låntager som i utgangspunktet selv må sørge for å sikre lånet mot tap. Men i denne saken er det noen helt vesentlige momenter som gjør at banken skulle sørget for å pantsikre det private forbrukslånet for låntagerne. Her ble et forbrukslån risikomessig betinget og satt opp mot et ekstraordinært vilkår i næring.

Da banken foretok den ekstraordinære nedbetalingen av forlagets langsiktige lån på kr 750.000,-, fjernet banken samtidig den eksisterende pantesikkerhet låntagerne hadde for dette beløpet. Bankens sørget derimot ikke for å overføre tilsvarende sikkerhet låntagerne hadde, over til låntagernes nye private forbrukslån.

Banken sørget i stedet kun for sin egen sikkerhet med pant i låntagernes private boliger. Bankens krevde til og med at låntagerne privat betalte kostnadene for bankens nye pantesikkerhet. Samtidig sørget altså banken for at låntagerne mistet pantesikkerheten som låntagerne hadde hatt i forlagets langsiktige lån.

Her mener låntagerne at banken må ha plikt til å overføre den eksisterende pantesikkerheten over til det nye lånet, siden det var banken som krevde den ekstraordinære nedbetalingen fra forlaget og ikke låntagerne. Låntagerne søkte heller aldri om å ta opp lånet privat. Det var forlaget som søkte lånet, men det var banken som i stedet tok initiativet til og tilbød låntagerne et privat forbrukslån.

Hadde banken derimot *ikke* krevd den ekstraordinære nedbetalingen fra forlaget, ville verken banken eller låntagerne ha tapt penger i denne saken. Det hadde heller ingen av dem gjort dersom banken hadde sørget for å overføre det tidligere pantet fra forlagets langsiktige lån over til låntagernes nye private forbrukslån.

Finansnæringens etikkplakat

Sparebank1 har gjennom Finans Norge vært med å vedta finansnæringens etikkplakat som blant annet forutsetter høy etisk standard, god rådgivningsskikk og å ivareta hensynet til åpenhet og ansvarlighet i egen forretningsdrift.

I denne saken har banken hele veien motarbeidet låntagerne og kommet med flere faktafeil. Da låntagerne opprinnelig sendte saken til Finansklagenemda ba banken Finansklagenemda om ikke å behandle saken og fikk medhold i at låntagerne skulle regnes som næringskunder. Også da låntagerne ønsket å anke saken til Høyesterett anmodet banken ankeutvalget om ikke å behandle anken, da låntagerne skulle anses som næringskunder, slik tingretten og lagmannsretten la til grunn.

Hva slags kundebehandling er det å motsette seg å la kunden få behandle saken sin i rettsapparatet? Låntagerne hadde uansett måtte betale hele regningen om banken også hadde fått medhold i Høyesterett. Bankens fryktet faktisk at Høyesterett skulle få behandle saken og kunne kommet til et annet resultat enn tingretten og lagmannsretten?

Bankens handlemåte ved å forsøke og nekte saken behandlet, står også i grell kontrast til næringens egen etikkplakat, som Sparebank1 har forpliktet seg til å følge.

Låntagerne er overbevist om at banken har vunnet frem på grunn av en kombinasjon av et for stort arbeidspress og for dårlig tid i rettsapparatet til å gå grundig nok inn i sakene, samtidig som banken har kommet med flere faktafeil og mangelfulle opplysninger. Det kan også virke som om retten har tilpasset dommen til en forhåndsbeslutning i bankens favør.

Egne nettsider banketikk.no

Det er laget en egen nettside om saken på banketikk.no der du finner all dokumentasjon. Der kan du også lese samtlige prosesskriv, domsavsigelsene, låntagernes kommentarer, vitneerklæringer, juridiske artikler med mer. Henrik Syse har skrevet forord, etterord av pensjonert advokat Stein Atne , redegjørelse fra advokat Arne Stokke og vitneerklæring fra tidligere banksjef Jan Breivik.

Betragtninger om forholdet kunde / bank med bakgrunn i sak

Bilek/Hervig - Sparebank1 Oslo og Akershus AS

Innledning

Jeg har avgitt vitneforklaring både i tingretten og lagmannsretten i rettssaken mellom Bilek/Hervig og Sparebank1 Oslo og Akershus AS. Jeg har tidligere vært ansatt i bank i 18 år som advokat og har som sådan erfaring med forholdet kunde/bank, særlig i de situasjoner der det har oppstått et motsetningsforhold mellom kunde og bank.

Som vitne i rettssaken ble jeg spurt bl.a. om forbrukerbegrepet og om det vernet som forbrukere er gitt i finansavtaleloven.

Jeg vil gjerne presisere at min betraktninger nedenfor ikke bygger på faktum i rettssaken, men er generelle betraktninger knyttet til forholdet kunde/bank, særlig hvor bankens handlinger og ønsker ikke er i samsvar med kundens. Når man skal vurdere rettsreglenes anvendelse i en konkret tvist, er det viktig å være klar over de underliggende forhold, ønsker og mål som gjør seg gjeldende på begge sider i kundeforholdet.

Kunde/bank

Utgangspunktet er at banker konkurrerer hardt om kunder både innenfor privatkunde- og bedriftsmarkedet. Bankene kjemper om å fremstille seg som attraktive og konkurransedyktige på pris. Konkurransen medfører at bankene innenfor utvalgte områder legger til en del tilleggstjenester utover selve kreditten og prisen på denne. Slike tilleggstjenester kan være forhold som knyttet seg til rådgivning, erfaring med spesielle sektorer av næringslivet og utstrakt service.

I hvilken grad denne markedsføring av tilleggstjenester forplikter banken rettslig, kan det sies mye om. Men ofte vil kunden legge stor vekt på hvordan banken opptrer og hvilken bistand de kan få f.eks. til rådgivning og da tilnærmet «gratis». Dette gjelder særlig innenfor bedriftsmarkedet i forhold til mindre bedrifter som ofte er uten godt oppbygd eller egen fagadministrasjon.

Etter min mening må banken selv vurdere om slike forhold som rådgivning/service kan gi spesielle forventninger hos kunden også i tilfelle der det er en presset situasjon mellom kunde og bank. Det er særdeles viktig at banken opptrer profesjonelt og objektivt i disse situasjonene. Det kan banken gjøre ved å være særdeles nøye med å følge de spilleregler som finansloven og øvrige bestemmelser om forbrukervern, gir kunden.

Forskyvning av risiko

I de tilfelle en bank ser at et engasjement begynner å bli mer risikofylt enn det banken selv vurderer er riktig, gitt de sikkerheter som foreligger og økonomiske forhold hos kunden, vil banken ofte se på muligheten for å overføre risiko til andre for dermed å redusere egen risiko. I forhold til mindre bedrifter vil dette ofte skje gjennom spredning av engasjementet på f.eks. bedrift og eiere av bedriften.

Det er nettopp det som skjer i den foreliggende sak. I seg selv er dette ikke ulovlig eller etisk uforsvarlig, men her trer banken inn på et område som krever stor årvåkenhet fra bankens side og forsvarlig saksbehandling. Ofte inntreer disse situasjoner der bedriften trenger mer likviditet og er helt avhengig av banken for å oppnå dette. Dette gir banken mulighet for å oppnå en redusert risiko totalt sett fordi bedriften og eiere som nevnt er helt avhengig av likviditetstilførsel for videre drift. Spørsmålet blir da om eiere i slike situasjoner tar helt selvstendige og godt gjennomtenkte valg både for seg selv og bedriften de leder.

I slike situasjoner vil kunden eller eiere av kunden strekke seg langt for å oppnå det de mener vil «redde» situasjonen og kanskje ikke tenke godt nok over alle forhold som bør vurderes. Det banken av erfaring vet er at bedrifter med svekket likviditet/økonomi ofte er dårligere stilt enn det eiere og ledere av bedriften gir uttrykk for.

Banken må i slike tilfelle ikke legge press på kunden og ikke legge opp til en saksbehandling som medfører at det ikke blir tid til å foreta alle nødvendige og godt gjennomtenkte vurderinger. Det er viktig at det gis tid for kunden og dens eiere til å vurdere alle sider ved tilbudet og vilkår som banken setter for nye lån/likviditet.

Forbruker

Finansavtaleloven fastslår at loven ikke kan fravikes til skade for en forbruker. Loven definerer forbruker som fysisk person når kredittavtalens formål for personen ikke hovedsakelig er knyttet til næringsvirksomhet. Videre er det i loven fastslått at loven ikke kan fravikes til skade for en kredittkunde dersom kredittkunden er en fysisk person, og kreditten er sikret ved pant i et formuesgode som tilhører kredittkunden uten at godet hovedsakelig er knyttet til kredittkundens næringsvirksomhet. Det typiske eksempel er næringskreditt sikret med pant i kundens privatbolig. I slike tilfeller inntreer alle de rettigheter som forbrukeren er gitt i finansavtaleloven.

Det kan i noen tilfelle være tvil om kunden opptre som forbruker eller næringsdrivende i finansavtalelovens forstand. I slike tilfeller er min erfaring at bankene ofte velger å forholde seg til kunden som forbruker og benytter seg av de standard forbrukeravtaledokumenter som finansnæringen har utarbeidet.

Dersom en bank velger en slik løsning og inngår avtaler på forbrukervilkår, vil alle de vernebestemmelsene for forbrukere som fremgår av finansloven gis anvendelse. Bankene må opptre på en slik måte at kunden får den informasjon han har krav på og ikke bare det, men også slik at kunden skjønner den informasjonen som gis og får tid til å sette seg inn i den informasjonen som gis. Dette er helt avgjørende.

Om banken har fulgt disse bestemmelsene beror på en konkret vurdering i den enkelte sak.

Hokksund, den 26. oktober 2015.

Arne K. Stokke

Jan Gunnar Breivik (f.120347)
Snarøyveien 104 D
1367 Snarøya

Gille Advokater DA
v/ advokat John Flatabø
Akersgaten 8
0158 OSLO

Snarøya 1.10.15

OVERTAGELSE AV LÅN FRA ORION FORLAG TIL JOHN BILEK / JAN HERVIG

Undertegnede jobbet som rådgiver i selskapet Weibull AS som 9.2.2006 ble engasjert for å finne ny strategisk partner/eier for Orion Forlag AS. Undertegnede har tidligere blant annet jobbet flere år som banksjef i daværende Sunnmørsbanken og Oslobanken.

Jeg husker godt at jeg reagerte momentant og spontant, nærmest med vantro, da jeg ble informert i et møte kort tid etter (sannsynligvis bare noen dager senere) overtagelsen av selskapets lån til Bilek/Hervig privat. Jeg spurte hvorfor de ikke hadde rådført seg med meg før gjennomføringen, men fikk til svar at de hadde følt seg presset og at overførselen av lånet med nødvendige underskrifter var gjennomført i banken samme dag.

Jeg mente og mener at arrangementet med en ekstraordinær nedbetaling på Orions langsiktige lån med kr 750.000 (eierne var sikret i selskapets aktiva) for å yte Jan Hervig og John Bilek et privat kortsiktig lån på kr 750.000 var en utidig og etisk og bankfaglig uforsvarlig handling fordi eierne ikke fikk tid til å områ seg og å rådføre seg med andre.

Jeg sa at jeg ville ha frarådet å godta en overførsel til de privat og at jeg ikke kunne forstå hvorfor og hvordan dette kunne blitt gjennomført i et møte i banken. At det ble gjennomført på denne måten viser også at arrangementet var planlagt fra bankens side.

Mvh

Jan Gunnar Breivik

Etterord

Betraktninger om lånesaken av pensjonert advokat Stein Atne, Kolsås

Dette er en kommentar til sak mellom John Bilek og Jan Hervig på den ene side og Sparebank1 Oslo og Akershus AS på den annen side.

Saken er grundig gjennomgått av Henrik Syse. Jeg har ingen bemerkninger til hans fremstilling av saken. Mitt bidrag gjelder noen juridiske betraktninger, som jeg mener utdyper Syses syn, og som er vesentlig for forståelsen av saken og som også er vesentlig rent juridisk.

Jeg vil først gå litt gjennom forhistorien og det forhold som var etablert mellom partene før det oppsto noen konflikt.

Forlaget ble etablert i 1994 av John Bilek og Jan Hervig, sammen med flere mindre aksjonærer. Bilek og Hervig var ikke spesielt dyktige på hverken forretningsmessige eller juridiske spørsmål. De var derimot meget vel anskrevne og erfarne forlagsfolk som visste mye om hvorledes et bokforlag skal drives.

For at forlaget skulle ha nødvendig tyngde og ekspertise på de områder hvor Bilek og Hervig ikke hadde dette, søkte de kontakt med Sparebank1 Oslo og Akershus. Banken var klar over at forlaget søkte ekspertise nettopp på bank og finansiering, og banken stilte med egen bedriftsrådgiver. Banken markedsførte seg på sine nettsider med følgende motto: "Hos oss får du gode råd både om lån og finansiering slik at du kan konsentrere deg om arbeidet i din bedrift."

Sparebank1 Oslo Akershus tilbød denne tjenesten på en slik måte at jeg for min del anser det som et bindende tilsagn. Det hadde derfor juridiske konsekvenser når banken først gjennomførte en slik praksis gjennom flere år og stilte med egen bedriftsrådgiver, for så uten varsel å gå bort fra sitt løfte om bistand for å gå over til det jeg nesten vil kalle en fiendtlig holdning overfor sine mangeårige kunder.

Denne holdningsendring viste seg for første gang høsten 2007. Situasjonen var følgende: Orion Forlag hadde som de fleste andre bokforlag en omsetningskurve som besto av 20% salg av bøker hele vinteren og sommeren og 80% salg de siste månedene av året.

Forlaget trengte høsten 2007 en kortsiktig økning av sin kassakreditt på 750 000 kroner for å få utløst et sikkert salg på 5 millioner kroner, slik at de bøker som allerede var produsert og som lå på tollager i Oslo kunne løses ut med merverdiavgift, og distribueres til de forhandlere som allerede hadde bestilt dem. Slik kredittøkning hadde forlaget tidligere fått uten problemer. Forlaget hadde full sikkerhet dette kredittlånet i allerede solgte bøker for ca. 5 millioner kroner. I tillegg til dette forhåndssalget hadde forlaget et forventet salg av andre bøker på ca. 5 millioner kroner før jul. På bakgrunn av den sikkerhet som forlaget da kunne tilby, kom det derfor som en stor overraskelse at banken avsto lånesøknaden.

Det har imidlertid i ettertid blitt klart at banken på dette tidspunkt sannsynligvis ønsket å kvitte seg med Orion Forlag som kunde, selv om denne kunden aldri hadde overtrådt noen frist eller misligholdt noe låneforhold til banken. Bankens ønske om å

kvitte seg med forlaget hadde trolig sin årsak i de spesielle markedsforhold som hadde oppstått. Det var nylig gjennomført betydelige oppkjøp og fusjoner, slik at markedet nå bare hadde få virkelig store aktører, som kontrollerte både bokdistribusjon og de fleste bokhandlere.

For å oppnå at Orion Forlag forsvant som kunde ble det etter min vurdering laget en strategisk plan som senere ble gjennomført til punkt og prikke.

Første ledd i planen var å tilby kundene det samme lånebeløp som nylig var avslått, 750 000 kroner, men nå som private lån til Bilek og Hervig, med halvparten til hver, og med sikkerhet i deres private boliger.

I og med at lånet kunne sikres med god margin i allerede forhåndssolgte bøker som lå på lager var dette en høyst uvanlig og meget betenkelig holdning fra bankens side. Det var etter min vurdering ingen grunn til å be om sikkerhet i låntagernes boliger, fordi banken allerede hadde tilstrekkelig sikkerhet i boklageret som skulle ut til forhandlerne.

Banken sa at de kunne gi dette lånet med en frist for tilbakebetaling på to måneder, slik forlaget hadde søkt om, hvilket var fullt tilstrekkelig for at bøkene kunne distribueres og faktureres.

Bilek og Hervig så ingen betenkeligheter ved et så kortsiktig, privat forbrukslån, når det samtidig forelå sikkerhet i de allerede solgte bøkene. De oppfattet det slik at banken nå faktisk oppfylte sin forpliktelse ved lojalt å gi dem råd. Dette viste seg imidlertid ikke å være tilfelle. Banken unnlot under telefonsamtalen til John Bilek hvor lånetilsagn ble gitt å opplyse om noe som helst om vilkår ut over vanlige privatlånsvilkår til Bilek og Hervig.

Med dette lånetilsagnet mente Bilek og Hervig naturlig nok at saken var løst, og meddelte derfor de ansatte og forretningsforbindelser at penger ville komme om få dager.

Nå hadde banken på denne måten effektivt blokkert alle tanker om andre privatlån. Banken hadde nå også satt låntakerne i en tidsklemme, fordi den som nevnt hadde meddelt at lånet var innvilget. Det var nå ikke mulig for låntakerne å sende ut en melding til ansatte og forbindelser om at "dessverre lånet ble ikke noe av". Dette ville ha ødelagt tillit og omdømme i bransjen.

Nå kunne banken slå til med siste del av sin antatte plan. Det skulle innkalles til et såkalt signeringsmøte tre dager senere. I et signeringsmøte signerer man papirer på en avtale man allerede er enige om. Men slik var det ikke i dette møtet. Nå snudde banken helt og viste at det lå en annen plan bak. I møtet gikk banken helt bort fra lånetilsagnet til Bilek og Hervig. De skulle riktignok signere lånepapirer, men med helt andre vilkår enn det som var avtalt over telefonen. Banken forlangte i tillegg til vanlig sikkerhet for lånet at Bilek og Hervig samtidig også skulle forplikte forlaget å innbetale 750 000 kroner på det langsiktige lånet som forlaget hadde i banken. Det langsiktige lånet forfalt ikke før 31.12.2015 og kravet om en ekstraordinær nedbetaling kom helt uforberedt på Bilek og Hervig.

I tillegg til dette ekstraordinære avdraget som banken forlangte, sa bankens rådgivere at banken ensidig hadde utvidet løpetiden på det private forbrukslånet på 750 000

kroner fra 2 måneder til 2 år, noe banken hevdet var en stor fordel for kunden. Grunnen til bankens endring av løpetid er i ettertid åpenbar; banken visste at forlaget ikke var i stand til både å betale et ekstraordinært avdrag på 750 000 kroner i løpet av høsten og samtidig tilbakebetale det private lånet til Bilek og Hervig.

Situasjonen i dette møtet var plutselig den at forutsetningen for å få utbetalt noe som helst fra banken, var at papirene ble signert slik som de lå på bordet. Bilek hadde på bakgrunn av det ubetingete tilsagnet om lån som banken hadde gitt tre dager før, meddelt sine ansatte og forretningsforbindelser at banken hadde innvilget et privat lån og at de skulle få utbetalt sine tilgodehavender i løpet av få dager. Det er vanskelig å bevise at banken bevisst hadde satt opp en slags felle for Bilek og Hervig for å kvitte seg med Orion Forlag som kunde, men det er nærliggende å tenke i de baner.

Det som banken sannsynligvis anså som svakheten i sin plan, var at Bilek og Hervig på kort varsel kunne ha skaffet private lån tilsvarende de banken hadde lovet. Bankens måtte ha kjent til at både Bilek og Hervig hadde solide økonomiske forbindelser og lett kunne ha skaffet disse lånene på annen måte. Skulle banken lykkes med sin strategi, måtte dette forhindres, og den beste måten var å sette Bilek og Hervig i en tvangssituasjon hvor det ikke var tid til å skaffe andre lån.

I møtet hadde Bilek og Hervig ikke store muligheter til å la være og underskrive fordi det hadde vakt oppsikt og ville ha gjort deres stilling i forlagsbransjen ganske uholdbar. De så seg derfor tvunget til å skrive under på de papirer som lå ferdig utfyllt på bordet, og så ikke at de samtidig satte de seg selv i en meget vanskelig økonomisk og avtalemessig situasjon.

Jeg mener at banken ved sin opptreden her har overtrådt de regler som gjelder mellom parter som har et avtalemessig forhold til hverandre.

Det er vanskelig å forstå at banken ikke allerede i telefonsamtale med John Bilek da tilsagn om lån ble gitt, visste at ekstraordinære vilkår ville bli foreslått. Det er senere dokumentert at disse vilkårene ble formelt fastsatt i et møte i banken dagen etter, den 26.9, men at banken allerede på det tidspunktet lånetilsagnet ble gitt den 25.9, visste mye mer enn det som tilsynelatende ble lovt som et ubetinget, kurant og privat lån. Det er nokså åpenbart. Bankens bedriftsrådgiver bekreftet også dette i sitt vitnemål, at de nye vilkårene hadde blitt nevnt på vei ut av møtet i kreditkomiteen den 25.9.

Jeg mener at banken ved sin handlemåte og sine muntlige og skriftlige tilsagn faktisk har overtrådt sentrale bestemmelser som tar sikte på å beskytte den ene part mot overgrep fra den annen parts side i et kontraktsforhold. I den anledning vil jeg sitere fra Avtalelovens paragraf 36 av 31. mai 1918 som lyder slik:

”En avtale kan helt eller delvis settes til side eller endres for så vidt det ville virke urimelig eller være i strid med god forretningsskikk å gjøre den gjeldende. Det samme gjelder ensidig bindende disposisjoner.

Ved avgjørelsen tas hensyn til ikke bare avtalens innhold, partenes stilling og forholdene ved avtalens inngåelse, men også til senere inntrådte forhold og omstendighetene for øvrig.

Reglene i første og annet ledd gjelder tilsvarende når det ville virke urimelig å gjøre gjeldende handelsbruk eller annen kontraktsrettslig sedvane.”

Det er vanskelig å forstå at ordlyden i paragraf 36 ikke direkte får anvendelse for det forhold som er beskrevet her. Det er imidlertid en kjent sak at det er vanskelig for en svak part å gjøre gjeldende Avtalelovens bestemmelser når man står overfor en meget ressurssterk og mektig motstander. Domstolene vil være svært varsomme med å legge seg ut med mektige krefter i samfunnet.

Det skal bemerkes at det ikke bare er Avtalelovens paragraf 36 som i lovverket tar sikte på å beskytte parter som blir overkjørt, men også bestemmelser i Finansloven gir regler for at forhold som kan virke brutale må varsles på forhånd og med god margin.

Selv ikke dette vilkår var oppfylt i vårt tilfelle. Banken visste utmerket godt og i god tid før signeringsmøtet at det ville skje et ultimatum på selve møtet og unnlot allikevel å varsle om dette på forhånd, noe banken hadde god tid til og lovmessig plikt til.

Det er også flere andre forhold i denne saken som åpenbart ikke er verken etisk eller moralsk ihht god forretningsskikk, og som etter mitt skjønn heller ikke kan være innenfor norsk lov. Disse temaer har låntagernes advokat behørig omtalt i sin anke til Høyesterett. Det var overraskende at ankeutvalget avviste anken slik at saken ikke kommer til behandling i Høyesterett.

Denne gjennomgang viser etter mitt skjønn at en mektig bank som ønsker å kvitte seg med en kunde som ikke har overtrådt noen regler eller gjort noe galt, kan gjøre omtrent som den vil uten at lovverket eller domstolene gir tilstrekkelig beskyttelse for den svakere part.

Jeg vil derfor avslutte disse betraktninger med en oppfordring til bankkunder om å være oppmerksom på hvilke farlige situasjoner man kan komme opp i dersom man ikke er spesielt aktsom. Man skal ikke tro ubetinget på det som banken sier, men tenke som så at banken kan ha andre og helt motstridende interesser som man ikke har kjennskap til. Noe som er svært karakteristisk for forholdet mellom Sparebank1 Oslo og Akershus i denne saken er at kundene blir tvunget til å oppta et lån som ikke skulle betales tilbake før om to år samtidig som de skulle nedbetale et tilsvarende beløp på forlagets langsiktige gjeld. Det man selvfølgelig som en god rådgiver skulle ha gjort var å sikre disse kundene slik at de ikke ble skadelidende men hadde sikkerhet for sine lån. Dette hadde vært meget enkelt å få til fordi banken hadde åpen sikkerhet i varelager og kundefordringer som kundene kunne nyte godt av hvis banken hadde villet, men banken ville åpenbart ikke det.

Jeg håper disse betraktninger kan bidra til ettertanke for kunder som ønsker å gå inn i et åpent og tillitsfullt forhold til en bank. For det er slett ikke sikkert at forholdet blir så godt og tillitsfullt som banken påstår at det er. Tvert i mot kan det tenkes at banken uten at kunden vet det har en helt annen agenda enn det kunden tror at banken har.

Stein Atne,
pensjonert advokat,
Kolsås 20. november 2015